

LITTERATUR

EN SYDAFRIKANSK DIKTARE

Av MIKAEL GRUT

En kväll i slutet av april 1957 omkom den sydafrikanske diktaren Roy Campbell i en bilolycka i södra Portugal, och därmed förlorade den engelskspråkiga världen en av sina rikaste poetiska begåvningar.

Campbell var, framför allt under mellankrigstiden, den engelska parnassens Gossen Ruda; i en tid då det var på modet bland unga intellektuella att i sitt politiska engagemang stå längst ute på vänstra flygeln ställde han sig längst till höger och gick till råga på allt över till katolicismen (som då ännu inte kommit på modet); i en tid av djärva litterära experiment var han traditionalist, i en tid då litteraturen blev alltmer cerebral var han varmblodig och anticerebral. Han kom som ett tropiskt yrväder, slog det då något frusna litterära England med häpnad, förtjusning och — förgelse. Han fick entusiastiska anhängare likaväl som arga motståndare, men han var aldrig tråkig. Intelligent, kvick och obarmhärtig i satiren var han, och på samma gång en lyriker vars bästa dikter väl hör till det yppersta modern engelsk poesi presterat.

I Sverige är Campbells poesi så gott som okänd, och den lilla polemik som blossade upp i stockholmspressen med anledning av hans död — det var på något sätt typiskt och smickrande för Campbell att till och med hans död skulle ge upphov till en polemik! — lämnade inte den litteraturintresserade allmänheten mycket klokare. Kan-

ske väckte den ändå, i bästa fall, en viss nyfikenhet angående denne man och hans verk.

Ignatius Royston Dunnachie Campbell föddes och växte upp i Durban, engelskhetens högborg i Sydafrika, en färgsprakande subtropisk hamnstad där Europa, Afrika och Asien möts. Familjen var av skotsk-irländsk härkomst och Campbell var mycket stolt över sin keltiska börd, alltid mån om att understryka att han inte hade en droppe anglosaxiskt blod i sina ådror:

And to my children, all that I would
save,
When empires crash and red battali-
ons form,
The Celtic blood so buoyant to the
storm,
That gay joy-riding foam of every
wave!

Fadern var läkare och familjen tycks ha utgjorts av en samling högst originella personer, lika storslagna i sina egenheter som i arbetslust och vitalitet.

Den unge Campbell växte upp fjärran från litterära källarlokaliter och studiecirklar, i omgivningar där ett litterärt intresse måste vara starkt och spontant för att överleva. Han var en boren poet, en naturbegåvning som väl skulle ha slagit sig fram även under de vidrigaste omständigheter, vilka hinder och skrankor som än stått ivägen. »Det engelska språket är ett

nästan övernaturligt vapen, och poesins flamma kan skära sig igenom lås och bommar och murar av sten.»

Strövtåg till fots eller på hästrygg i Durhans omgivningar och i Rhodesias vildmarker, jakt, fiske, utfärder med de norska valfångstfartygen, umgänge med människor av alla slag — allt detta hade lika stor betydelse för utformningen av hans litterära personlighet som hans vidlyftiga strövtåg i den engelska poesin.

Campbells landsmän, sydafrikanerna, är inte bara ett synnerligen gästfritt, vänligt och sympatiskt folk, de äger även en stor fond av begåvning och talang. Men begåvningsreserven får tyvärr till alltför stor del ligga outnyttjad, talangerna betraktas med en viss misstro — ingen genikult där! — och litterära intressen betraktas närmast som en omanlig belastning. Campbells antiintellektuella tendenser samt hans pojkkaktiga beundran för fysisk styrka och vitalitet kan väl delvis förklaras av hans sydafrikanska uppfostran.

Då han sjutton år gammal sändes till Oxford, var det föräldrarnas hopp att han skulle läsa grekiska, men i själva verket tycks han redan då ha bestämt sig för att helt ägna sig åt litteraturen. Han slukade stora mängder poesi, lärde känna de franska symbolisterna, blev en varm bundrare av den då ännu tämligen okände T. S. Eliot, gjorde personliga litterära bekantskaper samt vann en viss berömmelse vid universitetet. Efter ett år hade han tröttnat på den akademiska atmosfären och begav sig till London där han delade lya med några andra spirande författare, bl. a. Aldous Huxley som irriterade honom omåttligt med sitt lärdomspedanteri och sin misantropi.

Efter ett mellanspel i Provence var han åter i London där han nu lärde känna Eliot personligen, och dess-

utom en del andra av sina litterära idoler: Wyndham Lewis och syskonen Sitwell. »Att ha känt dessa sex människor — Eliot, Lewis, Walton och de tre Sitwells, som har haft ett sådant enormt inflytande på detta tidevarv, och som kommer att få ett ännu större inflytande på kommande tidevarv — gör det väl värt att ha blivit född.» Den Walton som omtalas är kompositören William Walton, en god vän från Oxford. Några andra som Campbell beundrade och höll av var Dylan Thomas, Cecil Gray och framför allt porträttmålaren Augustus John.

Han beklagar i sin självbiografi att han inte höll sig till det uppbyggliga sällskap han kommit in i, utan tillät sig att sjunka ned i den »undre värld av fattigdom och dårskap kallad Bohemia», där han förde ett glatt och omtumlat liv endast avbrutet av gästspel i den engelska handelsflottan.

Det är anmärkningsvärt hur denne slanke, mörklagde yngling med de litet melankoliska ögonen ägde förmågan att känna sig hemmastadd i de mest olikartade sällskap: hos bohémerna i London och sjöbussarna på afrikabåtarna, illitterata spanska bönder och akademiska kretsar i Oxford.

Under denna tid i London träffade han Mary Gorman, en ung konststuderande. Impulsiv som vanligt friade han vid deras första möte, och de gifte sig innan han ännu nått myndig ålder. Det blev ett sällsynt lyckligt äktenskap, och Campbell fortfor under hela livet att dyrka sin hustru som ideligen omnämns i hans verk.

Paret flyttade till en undangömd vrå av Cornwall där »The Flaming Terapin», »Den brinnande sköldpadan», fullbordades. Detta versepos, som utkom 1924, blev Campbells första bok. Titeln är typisk för författarens förkärlek för våldsamma och aktiva ord: »brinnande», »strålände», »dånande» osv.

Far be the bookish Muses! Let them
find
Poets more spruce, and with pale fin-
gers wind
The bays in garlands for their north-
ern kind.
My task demands a virgin muse to
string
A lyre of savage thunder as I sing.

Aldrig har Campbell varit mer bar-
bariskt våldsam än i detta ungdoms-
verk, om vilket T. E. Lawrence skrev:
»I vanliga fall skulle en så bombastisk
retorik ha äcklat mig. Men vilken ori-
ginalitet, vilken energi, vilken frisk-
het och entusiasm, och vilket upp-
lopp av strålande fantasi och färg!
Storslaget kallar jag det!»

Eposet ifråga beskriver hur Noak
och hans folk, enda överlevande efter
syndaflo den och allmän apokalyps,
drages i säkerhet av den överdådigt
livskraftiga jättesköldpaddan, »the
flaming terrapin». En djupsinnig lä-
sare skulle väl kunna tolka diktens
»filosofi» som ett budskap om vitalis-
men såsom mänsklighetens räddning
etc., men man kan även med fördel
nöja sig med att njuta av den färg-
sprakande poesin.

Om detta verk är en »idédikt», så
är det enda gången Campbell gjort sig
skyldig till en sådan, och han uttalade
sig senare kritiskt om dikt som avsåg
att komma med ett »budskap». Hans
senare dikter är naturligtvis inte blot-
tade på idéer, men dessa har där mer
karaktären av stämningar som genom-
syrrar dem och ger dem liv, aldrig av
några färdigsydda patentfilosofier som
pådyvlas läsaren.

»The Flaming Terrapin» är ett enda
långt pärlband av poetiska explosio-
ner. Innefattade en och en i en vilsam
ram av grå och dålig poesi skulle stro-
ferna ha kommit bättre till sin rätt.
Som det är hinner läsaren inte hämta
andan efter en bild förrän han över-

rumplas av nästa, och det kan inte
hjälpas att detta ungdomsverk gör ett
något vildvuxet intryck. En sak måste
emellertid ha stått klart för dem som
år 1924 läste den nytgivna lilla bo-
ken: att det här rörde sig om en ra-
sande talangfull ung debutant.

Så snart »The Flaming Terrapin»
utkommit begav sig Campbells till
Sydafrika där de slog sig ned i Um-
doni Park, vid kusten söder om Dur-
ban. Efter en tid sällade sig den unge
engelsk-sydafrikanske författaren Wil-
liam Plomer till dem. Denne, som då
hjälpste sina föräldrar i deras handels-
bod i Zululand, hade kort dessförin-
nan, endast nitton år gammal, vid si-
dan av sina kommersiella sysslor hun-
nit med att få en roman utgiven på
Hogarth Press i London.

Följande utdrag ur Plomers char-
merande självbiografi »Double Lives»
förtjänar att citeras:

»Förutom Voorslag hade Campbell
skrivit några av sina finaste dikter,
däribland The Serf, The Zulu Girl och
Tristhan da Cunha. Då den sistnämnda
publicerades i The New Statesman,
tryckte denna tidskrift ett uppskat-
tande brev från T. S. Eliot, vilket för-
utom att vara en välförtjänt kompli-
mang var ett anmärkningsvärt exem-
pel på Eliots lärdom och skarpsinne.
Han undrade, sade han, om Campbell
hört talas om en dikt om samma ämne
av en tysk poet vid namn Kuhlemaan.
Nu råkade det vara så att jag för
Campbell en kväll i Umdoni Park hade
läst några utdrag ur ett brev, som
min gamle skolkamrat från Rugby
D. R. Gillie skrivit till mig från Ox-
ford i februari 1922, och som innehöll
en översättning av några få rader av
Kuhlemanns dikt, samt att någon en-
staka fras i denna antänt Campbells
fantasi. Ett bra exempel på 'samar-
bete' i Croces mening.»

De var olika till sin läggning de två
unga männen: Plomer boksynt och

stillsam, Campbell burdus och mer intresserad av att fiska än av att läsa Croce och Proust. Båda hade emellertid det gemensamt att de kände sig stå i opposition till det samhälle de levde i. Med Campbell som ledande kraft började de utge en tidskrift som de kallade »Voorslag», pisksnärt, och som i hög grad gjorde skäl för sitt namn. En tredje rebell sällade sig till dem, Laurens van der Post som för några år sedan vann sådan berömmelse med afrikaboken »Vågspel i det inre» och som då, på tjugotalet, arbetade som journalist i Durban. Under Campbells ledning gick de tre ungdomarna — alla var under tjugufem — lös på allt de kunde finna att »pisksnärt» i Sydafrikanska Unionen, främst då kulturlivet och raspolitiken. Inte undra på att Campbells stjärna efterhanden dalade i hemlandet, inte undra på att tidskriftens finanser försämrades. Triumviratet upplöstes, Plover for till Japan, Campbell till England där han skrev sin fräna satir mot Sydafrika, »The Wayzgoose», 1928.

En »Wayzgoose» är egentligen en sorts typograffest, men i denna versatir får termen beteckna en sydafrikansk kulturkongress, där naturligtvis ingen och ingenting finner nåd för författarens hån och löje. Ett mindre sympatiskt drag i Campbells satirer är de elaka personliga utfall som ofta förekommer, men kanske är det, som någon sagt, ibland omöjligt att vara både en bra författare och en gentleman. Att han då inte valde att vara en gentleman är man nästan villig att förlåta honom på grund av den intelligens, verv och kvickhet varmed han gör sina angrepp: man kan ofta inte låta bli att skratta även om man ogillar dem. Som hans vän G. S. Fraser skrev i Bonniers Litterära Magasin i samband med Campbells död: »Han var en av de mest generösa och varm-

hjärtade människor jag någonsin känt, och hur breda, bullersamma och sluggeraktiga hans våldsamma satirer över radikala poeter och Bloomsburyintellektuella än var, var det i grunden någonting godmodigt över dem.»

Campbell bodde det mesta av sitt liv utanför Sydafrikas gränser, han kunde kritisera sitt land med skärpa, och han skulle senare komma att finna ett andra hemland i Spanien, men trots allt betraktade han sig alltid som sydafrikan och i självbiografen spårar man ingen illvilja mot hemlandet.

Förutom satiren mot sydafrikanskt kulturliv innehåller »The Wayzgoose» skarpa angrepp på raspolitiken. Campbell tycks ha varit en av dessa sällsynta människor som helt saknar rasmedvetande, något som han själv ansåg berodde på hans keltiska börd. Han kände de svarta väl, hade inga fördomar mot dem men heller inga illusioner. I sin självbiografi har han ofta roligt åt de germanska folken — skandinaverna nämns uttryckligen — som han ansåg vara »allergiska» för negrer, samt så besynnerligt ambivalenta i det att de ömsom diskriminerade och ömsom angrep rasdiskrimineringen beroende på var de var bosatta. »Ändå är det ju i båda fallen fråga om exakt samma människor!» utropar Campbell, häpet road.

Återkomna till England blev makarna Campbell inbjudna till ett av landets litterära herresäten, ett londonintelligentians tuskulum, som Campbell senare beskrev som en blandning av nervklinik och högreståndsbordell där hyran skulle betalas i sonetter. Hastigt bröt de upp och drog åter söderut, mot solen, mot Medelhavet.

Sina intryck från detta gästspel skildrar Campbell i »The Georgiad», där han även i största allmänhet ger utlopp för sin motvilja mot dåtidens engelska kulturliv och kulturelit. Den-

na verssatir fick vänta till 1933 innan någon förläggare vågade trycka den.

Som så många poeter var Campbell vad man litet nedlåtande brukar kalla en obalanserad person. Hans sympatier och antipatier var häftiga, han antingen älskade eller hatade — älskade sol, hav, jord, liv, frihet, vin, sång, hästar, Spanien och mycket annat; hatade kommunismen, materialismen, krämarmentaliteten, den moderna förstads-kulturen, pedanteriet samt allt som spände tvångströja på livet. Efter att ha avreagerat sig i »The Wayzgoose» tycktes han ha försonat sig med sitt hemland, men England (»Gamla Georgiana») förblev alltid ett av de käraste målen för hans satir. Som han själv erkänner i sin bok om Portugal, blandades emellertid hans oresonliga hat mot mångt och mycket i England med en viss portion beundran; hans inställning kunde kanske bäst beskrivas som ett slags kärlekshat.

Hans allra våldsammaste antipati — här var det ingalunda fråga om något kärlekshat — gällde dock kommunister och vänsterorienterade poeter, som han gärna beskrev som oerhört rika, lastbara och arbetsskygga individer, vilka framlevde sina liv i Londons salonger och guldkrogar medan han själv, ensam bland engelskspråkliga diktare, förtjänade sitt bröd i sitt anletes svett, på Söderns åkrar och fiskevatten.

Efter sitt engelska gästspel slog sig Campbell med hustru, två barn och tio pund på fickan ned i Martigues, Provence, lade dikten på hyllan och drog sig fram som fiskare och professionell tjurfäktare. I samma trakt levde vid den tiden en annan ung sydafrikansk författare, Uys Krige, som förtjänade sitt uppehälle som professionell rugbyspelare för Marseille, detta med sådan framgång att han, »Le Boer Barbu», blivit något av en folkhjärte i Frank-

rike. Krige, känd för svenska läsare genom novellen »Nådaskottet» i AVB för en del år sedan, var en sympatisk ung man med en fin litterär begåvning, men liksom Campbell en något odisciplinerad bohèmenatur. Han sällade sig till familjen Campbell som han senare följde till Spanien. Då det spanska inbördeskriget utbröt tog Campbell parti för falangisterna, hans vän Krige för republikanerna.

Vid Campbells död betecknade Krige honom i ett uttalande i Cape Times som »den mäktigaste poetiska kraft detta land hittills frambringat». Campbell var onekligen det engelskspråkliga Sydafrikas största litterära begåvning sedan Olive Schreiner, samt dess ende betydande poet. Bland de diktare som skrivit på afrikaans finns visserligen en rad betydande namn, men den ende som kan göra Campbell rangen stridig är nog N. P. van Wyk Louw, som emellertid är av en så fullkomligt annan läggning att en jämförelse mellan de två faller sig svår.

Enligt Campbell själv var det bekantskapen med den provençalske diktaren Mistrals poesi som åter gav honom lust att skriva. »Jag hade kastat poesin åt sidan då jag genom att läsa Mistral fick liksom en ny pådrivning som författare. Han skingrade den giftiga stank som jag efter 'havelockkliniken' (Campbells benämning på det litterära herresäte där han varit gäst) kommit att associera med litteratur. Jag skrev ned alla de av mina dikter som jag kom ihåg, och andra fann vi i gamla tidskrifter som våra vänner i Sydafrika, framför allt C. J. Sibbett, spårade upp åt oss. Men jag förlorade mer än hälften av vad jag skrivit. När vi samlat ihop resten sände vi dem till T. S. Eliot, och detta var min bok Adamastor . . .»

Adamastor är kanske Campbells bästa verk. Den innehåller dikter vilka hör till det utsöktaste som skrivits

på engelska i det tjugonde seklet. Den lyriska talang som fritt fått strömma fram i »The Flaming Terrapin» har här tuktats, poesin har blivit mer avklarad och koncentrerad, laddad med återhållen passion och vitalitet. Det är framför allt på de lyriska dikterna i Adamastor som Campbells framtida litterära rykte kommer att vila.

Vad som främst slår en i Campbells poesi, förutom de geniala bilderna och den stora visuella begåvningen, är kanske det språkliga mästerskapet och den glupande aptiten på ord. Det var inte utan rätt Arnold Bennet kallade honom »Lord of the Language». Hela det väldiga engelska ordförrådet tages i tjänst, och hans poesi blir inte lättillgängligare av att han ibland även använder specifikt sydafrikanska uttryck. Hans språk är okonventionellt, ibland ålderdomligt, ibland hypermodernt, i satirerna ofta kryddat med slang. Sina bilder hämtar han ofta från teknologins och naturvetenskapens område, som t. ex. då han beskriver en zebrahingst som en

»Engine of beauty, volted with
delight».

Till formen är hans vers nonchalant och lättflytande i satiren, traditionell och nästan shakespearisk i de lyriska dikterna.

Campbell var en obotlig svärmare och romantiker som skulle ha varit i sitt esse under riddartiden, men som förblev en främling i vår mer prosaiska tid. Hans ungdomsdikter ger ofta uttryck åt en känsla av andlig isolering, som dock aldrig urartar till osunt självmedlidande; t. ex. i följande strof där han liknar sig själv vid den ensliga klippön Tristan da Cunha:

Exiled like you and severed from my
race

By the cold ocean of my own disdain,
Do I not freeze in such a wintry space,

Do I not travel through a storm as vast
And rise at times, victorious from the
main,
To fly the sunrise at my shattered
mast?

Självmedlidande var något varmed Campbell hade mycket litet tålamod, och han skojade gärna med de suckande och tårögda poeter som frossar i en orgie av självmedlidande över verkliga eller inbillade olyckor:

Others in London sigh with equal
force
For Sussex downs and whiffs of Kentish
gorse,
And though the trains puff out from
morn till eve,
Vastly prefer to stay at home and
grieve.
Some to the pubs, muffled like bolshies,
go
To sink themselves into a fit of woe:
These are the guys that find the world
forlorn
And wish (correctly) they had not
been born:

Blaspheming all the universal plan
Because their tart prefers some better
man,
Each loves to sit there and astronomise
The floating specks that swim before
his eyes,
His world a dream, his life a trickle of
stout,
With sleeps between, and death for
chucker-out.

Efter mer än fem år i Martigues bröt Campbell upp och begav sig med sin familj till Spanien, som han från första stund förälskade sig i. Han övergick efter en tid till katolicismen, och under de oroliga tiderna före inbördeskriget riskerade han flera gånger sitt liv genom att skydda munkar i sitt hus. När inbördeskriget utbröt deltog han som redan nämnts på falangisternas sida, och han nämndes

under kriget flera gånger i dagsrapporterna, bl. a. i samband med evakueringen av karmelitordens arkiv ur det belägrade Toledo.

På grund av hans deltagande i inbördeskriget på falangisternas sida har det ibland antagits att Campbell bekände sig till fascismen, något som han själv med hetta förnekade. Han hade givit fascismen en släng redan i sin satir »The Georgiad» 1933 och bekämpade den med vapen i hand under det andra världskriget. För att än en gång citera Fraser: »Han var uppriktig katolik och i ordets vanliga bemärkelse 'reaktionär', men det vore mycket felaktigt att i någon som helst bemärkelse betrakta honom som fascist.» Själv ansåg Campbell att han i det spanska inbördeskriget kämpat för den kristna civilisationen, mot kommunismen.

Under andra världskriget, då han som frivillig deltog på engelsk sida, invaliderades han och var därefter hänvisad till att leva på sin litterära talang. Han tillbringade fem år som litterär rådgivare vid BBC i London och slog sig därefter ned i Sintra i Portugal.

Ur Campbells senare produktion bör särskilt nämnas den festliga självbio-

grafin samt de geniala tolkningarna av San Juan de la Cruz och Lorca. Självbiografen, »Light on a Dark Horse», en modern »Münchhausens äventyr», skildrar författarens brokiga liv fram till tiden för det spanska inbördeskrigets utbrott och vittnar om en frodig berättarglädje och ett sinne för humor som gör den till en synnerligen rolig litterär bekantskap. Postumt har utkommit en andra del av hans samlade dikter, som emellertid knappast kan mäta sig med den första delen, samt en ganska ojämn bok om Portugal. Det verkar vidare som om författaren haft för avsikt att låta sin självbiografi följas av en andra del, sina samlade dikter av en tredje del; kanske utkommer även dessa verk postumt.

Som slutomdöme om Campbell som människa kan man säga att han var en lidelsefull och svärmisk natur som kunde vara våldsamt aggressiv, men som helt saknade drag av ondska och småaktighet. På gott och ont var det alltid något pojkkaktigt över honom.

Som diktare torde inte ens hans argaste motståndare kunna förneka hans rika lyriska begåvning, hans språkliga mästerskap, hans diktnings friskhet och vitalitet.

NORBERGS GRUVA

Av fil. dr ALF ÅBERG

År 1354 utfärdade Magnus Eriksson det första bevarade privilegiebrevet för bergsmännen i Norbergs gruvbygd. För att hufvästa minnet av detta brev har Norbergs Grufförvaltning utgivit en innehållsrik och praktfull historik, »Norberg genom 600 år», vars redigering anförtrotts åt docenten Kjell Kumlien. Man läser det stora arbetet med oförminskat intresse. Kumlien

har ett friskt grepp på ämnet. Han har inte låtit historiken bli en bygdekrönika av det vanliga slaget utan har i stället föredragit att belysa vissa områden av brukets historia, som har ett större allmänt intresse för gruvbrytningen eller samhället i övrigt. Boken blir därigenom värd att uppmärksammas också av dem som inte har direkt anknytning till bygden och bruket.

I det inledande kapitlet av Nils H. Magnusson fäster man sig särskilt vid den utmärkta, pedagogiskt upplagda illustreringsmetoden, när det gäller att presentera Norbergstraktens berggrund och malmfyndigheter. Lärorik är också den redogörelse Kumlien lämnar för källorna till gruvbygdens historia. Först omkring år 1300 möter vi de första skriftliga vittnesbörderna om det svenska bergsbruket. En av de äldsta urkunderna föreligger i ett bytesbrev år 1303, då kanslern Torgils Knutsson överlämnade järnberget i Norberg till kung Birger. Både detta brev och privilegierna femtio år senare vittnar om att Norberg var en gammal bruksbygd, kanske en av de äldsta i riket.

Hur gammalt är egentligen vårt bergsbruk? Frågan är livligt omdiskuterad. Stormaktstidens forskare ville gärna göra gällande att denna för Sverige så karakteristiska näring var uråldrig; redan rikets första invånare skall ha haft metallgruvor. Mot denna götiska tro inlade skeptiska forskare redan tidigt sin protest, och också nutidens skickliga fackhistoriker — Emil Sommarin, Sven Tunberg och Tom Söderberg — är mycket restriktiva i sin bestämning av bergshantlingens ålder. De anser att genombrottet kom med Hansans framträngande på 1200- och 1300-talet. Det var tyskarna som införde den nya tekniken och administrationen i vårt bergsbruk för att bättre kommersiellt utnyttja tillverkningen.

Forskningen är emellertid samtidigt medveten om att svenskt bergsbruk funnits redan lång tid före den tyska expansionen. I de norska och isländska sagorna förekommer ordet Järnbäraland som benämning på vissa delar av Mellansverige och med namnet syftade sagodiktarna kanske inte bara på det järn som hämtades ur sjöar och myrar utan också på det

som togs upp ur gruvhål. Efterhand som tekniken blev mera invecklad och näringen fordrade mera kapital, måste det svenska bergsbruket hämta hjälp av fackkunnigt folk i utlandet. Bondeledaren Engelbrekt — för att nämna ett exempel — var bördig från Norberg men härstammade från invandrade tyska bergsmän. Kumlien menar att 1300-talets bergverksstadgor hänger samman med den förändring av verksamhets- och organisationsformerna som blev följden av en ny rationell smältningsteknik. Utländska läromästare och ekonomiska intressanter påskyndade denna utveckling, som skedde etappvis och växte in i typiskt svenska former. Det var enligt hans uppfattning kungadömet och inte Hansan som organiserade det svenska bergsbruket. Magnus Eriksson — utfärdaren av det första privilegiebrevet — framstår i Kumliens intressanta studie som den energiske organisatören av de svenska bergverken. Hans verksamhet på detta område stod helt i samklang med hans ständiga strävan att hävda kronans intressen och kontrollmöjligheter gentemot det tyska inflytandet.

Om Norbergsbygdens gamla bruks-traditioner vittnar också Harry Ståhl i sin undersökning av ortnamnen. En namngrupp med efterleden -bygning eller -benning tyder på att man på dessa platser haft hyttor och drivit bergsbruk redan under tiden före det tyska inflytandet. Två andra forskare — Jan Liedgren och Nils-Gustaf Stahre — belyser ur skilda synpunkter medeltidens bergverksstadgor, som var ständiga försök från kungamak-tens sida att reglera arbetslivet vid den uppblomstrande industrien. Av stort personhistoriskt intresse är Ulla Stahres redogörelse för verksamheten och människorna vid Norberg under senmedeltiden.

Om sålunda utvecklingen under me-

deltiden med rätta kommit att dominera boken om Norbergs bergverk, har därför inte den nya tiden blivit försummad. Allan Weinhausen berättar om bruksbygdens omvandlingar och stångjärnsproduktionens framväxt under 1600- och 1700-talen, och Ernst Malmgren ger en värdefull redogörelse för några huvuddrag i den gruvtek-niska utvecklingen under de senaste tvåhundra åren. I slutkapitlet, som blivit det omfångsrikaste av alla, behandlar Nils-Gustav Hildeman det senaste skedet i det anrika brukets historia — Norberg under industrialismens genombrottstid. Han begränsar sig därvid helt till den sociala utveck-

lingen och ägnar en påfallande stor del av framställningen åt den mycket omskrivna strejken vid Norberg åren 1891–1892. Han gör det helt i bokens syfte, som är att belysa ett antal vetenskapligt betydelsefulla frågor av intresse även ur allmänna synpunkter. Sin framställning har Hildeman kompletterat med utförliga tabeller om järnmalsproduktionen under de senaste båda seklen.

Boken om »Norberg genom 600 år» innehåller sålunda en samling studier i en gruvbygds historia, som genomgående är förnämliga bidrag till vår livaktiga brukshistoriska forskning.